

SAUSIO VIDURNAKTIS

Šią naktį virš Vilniaus iškrito kruša su krauju,
ir širdys šiąnakt prisipildė žuvusių kraujo:
jie pirmieji tapo laisvi.

Žlegėdamas šliaužė purvas.
Iš namų bėgo žmonės į aikštes – tauta
ruošėsi prisistatyti Viešpačiui.

Akino šviesos blyksniai: Tiesos Angelas
staiga mums atvėrė pasaulio duris:
vienu akimirksniu paaiškėjo mūsų kilmė.

* * *

Šią naktį mačiau dubenis, pilnus rūstybės.
Šią naktį mačiau, kaip virš žuvusių
švytėjo sustojusi jų valanda –
jie buvo parkritę, lyg paguldę Švenčiausiąjį.

Šią naktį mačiau jų paleistus žodžius,
kaip atsimušę nuo sienų
jie raitės po kojų, lyg praradę geluonis.

Šią naktį visur girdėjosi tai,
ką kiekvienas galvojo.

Šią naktį mačiau atsivėrusį laiką virš Vilniaus,
kur būsimie išvesti iš nelaisvės.

Ką šią naktį mačiau – savo žodžiais
sustiprinkit mano žodžius.

1991.01.14 – 1994.01.10

Marcelijus Martinaitis

R. Požerskio nuotr.

AMŽINAM GYVENIMUI

Prieš daugelį metų čia stovėjo Didžiojo kunigaikščio Vytauto karstas. Dabar čia guli mūsų vaikai, ir mes apraudam jų žūtį, suprasdami, kad jie priklauso istorijai, kad jie dabar šildosi sužvarbusias rankas prie Amžinosios ugnies kartu su didžiaisiais mūsų tautos vyrais. Lietuva pasilenkia prie jų ir užkloja juos amžina laisve. Tai pirmieji tikrai laisvi Respublikos piliečiai ir pirmosios mūsų Nepriklausomybės aukos. Pasaulis mato – pasiekta smurto ir žiaurumo viršūnė: nužudyti, tankų vikšrais sutraiškyti beginkliai žmonės, kurie niekam negrasino, niekam nekėlė jokio pavojaus. Savo rankomis jie laikė apglėbę ne svetimą, ne užgrobtą, o SAVO žemę, jų akys buvo pakeltos į SAVO dangų, o į automatų šūvius jie atsakė skanduodami: Lie – tu – va! Jie ir krito su šiuo žodžiu lūpose, nunešdami jį prie Dievo kojų. Nedidelė Lietuva šiomis dienomis vėl tapo didelė. Ją iškėlė ir išaukštino žuvusiųjų didvyriškumas, dvasios tvirtybė, laisvės meilė. O Lietuva iškelia ir išaukština savo gynėjus, dar syki patvirtindama, kad nemirtingumą ir amžiną šlovę suteikia tikrai Tėvynė.

Ne keršto šaukiasi mūsų širdys. Teisingumo šaukiasi, jeigu jis dar yra šiame pasaulyje. Žmogiškumo, jeigu jis dar visiškai nesutryptas. Tegu žino Nepriklausomybės priešai, kad savo tikėjime ir kovoje mes dar labiau sutvirtėjome, nes mūsų žuvusieji niekada neapleidžia mūsų, jie pasilieka kartu su mumis, jie paremia ne tik mus, jie paremia laisvę, teisingumą, demokratiją, visuotinius tiesos ir humanizmo principus. Sakau, kokie mes stiprūs, kai mano ranka tavo rankoje, o tavo ranka – jo rankoje. Šitoje visą Lietuvą apkabinusioje rankų grandinėje amžinai jausime ir jų, žuvusiųjų, rankas, jie stovės kartu su mumis, kaip tą sausio 13-osios naktį prieš tankus ir automatus, prieš tamsą ir smurtą, prieš begėdišką melą ir šmeižtą.

Mūsų Nepriklausomybės augalas gausiai palaistytas šventu jos gynėjų krauju. Amžinam gyvenimui ant Lietuvos patekėjo jų širdys. Gyvensime ir kovosime jų šviesoje.

Justinas Marcinkevičius

Žodis atsisveikinant su Sausio 13-osios aukomis Katedros aikštėje 1991.01.16
Spausdinta iš rankraščio, kn. „Pažadėtoji žemė“, 2009.

Kitame numeryje:

- Vega Vaičiūnaitė: mirties angelo paviliota.
- Knyga, skirta kunigui ir filosofui J. Čepėnui.
- Mindaugo Nastaravičiaus eilėraščiai.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Justinas Marcinkevičius. Amžinam gyvenimui.
- 2-as psl. Stanislovas Abromavičius. Sausio 13-osios didvyris.
- 3-as psl. Sigitas Geda. Giesmė apie pasaulio medį.
- 4-as psl. Vita Aukštuolienė. Modernioji šeima.
- 5-as psl. Laimantas Jonušys. Tarp dviejų kultūrų.
- 6-as psl. Vidmantas Vitkauskas. J. Lukšos-Daumanto „Partizanai”.
- 7-as psl. Jūratė Ivanauskienė. Kitoks Bernardas Brazdžionis.
- 8-as psl. V. Juodpusis. „Panele, jūsų balsas atitinka jūsų pavardę...”

SAUSIO 13-OSIOS DIDVYRIS

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

„Kas mes būtume be Sausio 13-sios? Beveidė minia, klajojanti supermarketų dykvietėm, išplėstais vyzdžiais, reginčiais vien savojo ego sukurtus miražus... Kas mes būtume be Kražių skerdynių, 1941-ųjų sukilimo, Romo Kalantos? Žmonių sambūris, uždarytas gimties ir mirties spąsčiuose, medituojantis vien haliucinuojančią gerovės vaivorykštę... Be Tėvynės, be tėviškės, be namų slenksčio...

Kas mes būtume be jų vėlių nešamos vėliavos – geltonos, žalios gyvybės ir raudono kraujo spalvų? Be šitos iš istorijos glūdumų išnyrančios ir miglotos ateities ūkuose ištirpstančios vėlių procesijos – kas mes būtume?

Ir ar būtume išvis?”

Algirdas Patackas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras

Niekad neužmiršime Sausio 13-osios aukų, kai prieš dvidešimt metų sovietinių karių vairuojami tankai prie Televizijos bokšto Vilniuje traiskė žmones vikšrais ir kurtino šūviais. Loreta ir trylika vyrų, nuo moksleivio iki penkiasdešimtmečio, tapo mūsų didvyriais. Žinome ir visada žinosime jų pavardes: Loreta Asanavičiūtė, Virginijus Druskis, Darius Gerbutavičius, Rolandas Jankauskas, Rimantas Juknevičius, Alvydas Kanapinskas, Algimantas Petras Kavoliukas, Vidas Maciulevičius, Titas Masiulis, Alvydas Matulka, Apolinaras Povilaitis, Ignas Šimulionis, Vytautas Vaitkus, Vytautas Koncevičius...

Titas Masiulis buvo vienas iš šių keturiolikos žuvusių, vienintelis kaunietis, 28 metų amžiaus, dar nevedęs, nuolatinis Atgimimo metais organizuotų renginių ir mitingų dalyvis, organizatorius, Kauno politechnikumo (dabar – Technikos kolegija) absolventas. Tarnavęs sovietiniame laivyne, dirbęs statybininku Kauno rajone. Turėjo aibę talentų ir pašaukimų. Fotografavo, su draugais kopė į kalnus, keliavo po Lietuvą. Taip jau sutapo, kad 1990 metų sausio mėn. iškeliavo su draugais į

Vitalija Krivickienė. Aukuras (skiautynys).

Nuotraukos iš Vitalijos Krivickienės archyvo

Karpatas slidinėti. Nusipirko mažą radijo imtuvą, nes tikėjo, kad greitai bus paskelbta Lietuvos nepriklausomybė. Kovo vienuoliktąji tapo švente, atėjo sveikinti ukrainiečiai, net rusai spaudė rankas. Pergalė... Kalnuose fotografavo gėles, viršukalnes ir gretino trapumą su amžinybe. Kaip ir mūsų gyvenimus...

Titas buvo sąjūdininkas, nuolatinis renginių dalyvis, nepabijojęs dar 1989 metais, protestuojant prieš Lietuvos okupaciją, viešai atsisakyti sovietinės respublikos pilietybės. Jie piketavo prie karinių objektų Piliuonoje, Šančių kareivinių. Artimieji mena, kad dar 1956 metų Vėlinių naktį, palaikydamas Vengrijos sukilimą, ir Tito tėvelis Povilas su artimiausiais draugais ėjo į Kauno kapines, kur stovėjo dar nenugriautas paminklas „Žuvome dėl Tėvynės“, mėtė per okupantų užtvirtą aukštą tvorą gėles ir uždegtas žvakutes. Tautiškumą jis perdavė ir sūnui. 1972 metais, kai Romas Kalanta pasiaukėjo, kad pasaulis sužinotų apie Lietuvos okupaciją, Titas buvo su bendraminčiais paaugliais, tada dar ne Laisvės, o Lenino prospekte. Augo, brendo, mokėsi gyvenimo, o meilės Tėvynei jausmą įgavo su motinos pienu. Dar gūdžiu sovietmečiu jo senelio Adomo Gecevičiaus bute ant sienos kabėjo Trispalvės pavėikslėlis, Vytis. „Gulėjo karste gražus kaip karalaitis...” – šie Tito motinos Vitalijos Krivickienės (Masiulienės) žodžiai, pasakyti po tų skaudžių įvykių, man įsiminė tada, kai rinkau medžiagą 2005 metais išleistai knygai „Gyvenkit laisvi ir laimingi“. Didvyriu Titas išliko ir sesių Rimos, Giedrės, Vilijos atmintyje. Savo mintimis apie šį kilnų jaunuolį noriu pasidalinti ir su jumis.

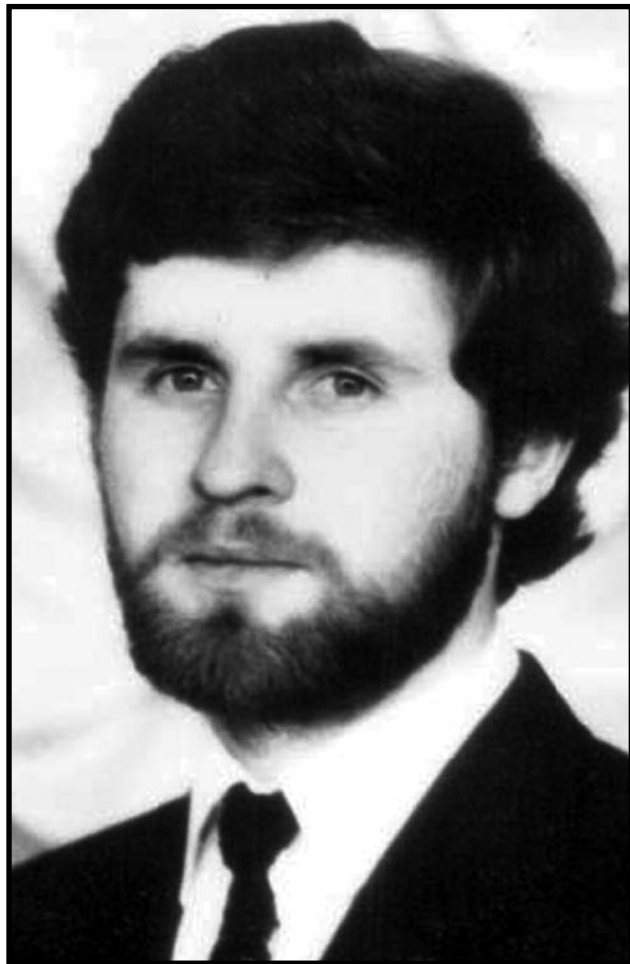
Garbinga Tito senelio Adomo Gecevičiaus giminė – iš Girelės kaimo, Vandžiogalos valsčiaus. Pabėgėliai Rusijoje Pirmojo pasaulinio karo metais, paskui A. Gecevičius – „Menų spaustuvės” knygrišys. Tai jų šeima Antrojo pasaulinio karo metais gelbėjo nuo mirties žydus iš Viljampolės geto. Masiuliai – tai ūkininkai iš Klaišiškių kaimo, Varnių valsčiaus, Irkutsko tremtiniai...

Sausio 13-osios naktį prie bokšto vienoje grandinėje, tvirtai susikibę rankomis, stovėjo penki jaunuoliai iš Kauno: Titas, Laima Kujelytė, Valentinas Norvaiša, Zita Ragulskytė ir Andrius Čepas. Atvyko į Vilnių pavakary, nutarė laukti per naktį, nes buvo žinoma, kad kareiviai gali bandyti užimti Televizijos bokštą. Juk tokia buvo bolševikinė logika: norint okupuoti vietovę, reikia užimti Parlamentą, paštą, televiziją, geležinkelio ir autobusų stotis...

Tą naktį, apie pirmą valandą, iš Šiaurės miestelio kareivinių išvažiavo tankai ir šarvuočiai su įjungtais prožektoriais. Tamsią naktį jie slinko gatvėmis, skersgatviais, tuo sukeldami žmonių baimę. Jie dangstė langus, gesino šviesas... Tada tūkstančiai žmonių paliko Aukščiausiosios Tarybos rūmų prieigas ir skubėjo bokšto link. Tankai nuo Žvėryno pusės judėjo Karoliniškių link. O nuo Viršuliškių – šarvuočiai. Aplinkui tarsi pragare, suirutė, pasimetimas. Karoliniškių gatve važiuoja autoinspekcijos patruliai su įjungtais garsiakalbiais: „Tankai ir šarvuočiai rieda prie televizijos bokšto, visi važiuokime jo ginti!”

Prie Televizijos bokšto vyrai ir moterys jau sustoję žiedu, susikibę rankomis, pasiryžę nepraleisti okupantų. Titas su draugais stovi paskutinėje eilėje, krašte. Tankai atvažiavo ir sustojo. Pradėjo šaudyti, leisti dūmus. Žmonės dengė veidus šalikais, manydami, kad tai nuodingos dujos, tačiau nesitraukė. Iš mašinų išsoko desantininkai.

Titas stovėjo šalia Laimos. Šalia sprogo okupantų užtaisas. Laimos ir Tito rankos tą sekundę išsiskyrė. Mergina labai greitai suvokė, kad greta nėra Tito. „Jis niekada be priežasties nepalikėtų mūsų,” – pamanė. Pajuto, kad Titui kažkas atsitiko. Tankai stūmė ir traiskė žmones. Jie atsідūrė prie tvoros, o Titas liko kitoje pusėje, jau už tankų. Draugų akyse Titas dar šmėkščiojo, stovėjo jis iškėlęs rankas prieš tanką, tarsi sakydamas: „Žmo-

Titas Masiulis 1990 m.

gau, atsipeikėk, ką darai, čia juk irgi žmonės!” Sumaištyje bėga sekundės, minutės. Štai jau neštuvuose neša sužeistuosius, žuvusiuosius, girdisi jų dejonės, vaikšto kruvini žmonės. Vienas, antras, trečias... Ketvirtuose neštuvuose – Titas. Dvi mirtinos kulkos... Valentinas ir Laima pamatė draugo krūtinėje gal penkių centimetrų diametro žaizdą, padarytą išcentrinės kulkos.

„Tą dieną į Vilnių, prie Aukščiausiosios Tarybos, atvažiavome devyniose, dviem mašinom, – pasakoja šiandien Tito sesuo Giedrė. – Jau naktį, kai pamatėme šviesos blyksnius tulumoje ir per Neris tiltą važiuojančias tanketes, tėtis pajuto skausmą krūtinėje, išsitraukė tabletes. Tada Titas patarė mums važiuoti namo, o pats su draugais važiuos ten... Taip ir padarėme. Kaune mus pasitiko kaukiančios sirenos. Grįžę namo, sėdėjome ir laukėme. Apie pusę keturių suskambo telefonas, ir gydytojas iš Vilniaus mums pranešė, kad Titas sunkiai sužeistas, padėtis beviltiška...

„Akimirkos herojai”, – taip apibūdina skulptorius Robertas Antinis Sausio 13-osios aukų, o kartu ir Tito žūtį. Tai jį likimas pasirinko būti mūsų pasipriešinimo simboliu. Žinoma, jo vietoje galėjo būti ir kiti... Tik kodėl Viešpats tautos aukai pasirenka geriausiuosius? Robertui Antiniui buvo patikėta sukurti antkapinį paminklą Titui Masiuliui Petrašiūnų kapinėse, Kaune.

Kai sausio 16-ąją Titą Masiulį lydėjo į Petrašiūnų kapines, rodos, visas Kaunas susirinko. Ėjo keliasdešimt tūkstančių susirinkusių nuo Vytauto Didžiojo karo muziejaus iki kapinių pėsčiomis septynis kilometrus. Žmonės jo karstą nunešė rankomis, pasikeisdami, giedodami „Marija, Marija”...

Lietuvos Respublikos Prezidentas savo dekretu Titą Masiulį apdovanojo aukštu šalies apdovanojimu – Vyčio Kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi.

Vitalija Krivickienė (Masiulienė) vis dar gedi sūnaus. Ji žinoma Kauno skiautininke, o jos darbuose atsispindi tie herojiški laikai, kai už Tėvynės laisvę reikėjo aukotis. Dabar džiaugiasi vaikais, aštuoniais anūkais. Tito vardu Kaune pavadinta gatvė, jaunimo mokykla, pastatyti koplystulpiai, auga jo garbei pasodinti ąžuolai. Moteris dažnai pasakoja jaunimui apie savo sūnų ir tas sunkias dienas, kai Vilniuje buvo sprendžiamas Lietuvos likimas. □

SIGITAS GEDA

GIESMĖ APIE PASAULIO MEDĮ

Liudvikui Rėzai ir Petrui Repšiui

Tą vakarą, besėdint ant slenkančiosios kopos,
Siūbavo marių bangos ir, vėjui virš galvos
Taip gaudulingai ūkiant, kažko širdis susopo, –
Pasijutau kaip niekad žmogus iš Lietuvos.

Čia protėviai klajojo, jie briedžiais žemę arė,
Jų moterys žiūrėjo akim dangaus spalvos,
O saulė tyliai grimzdo į prieblandą vakarę,
Tenai esu aš buvęs žmogus iš Lietuvos

Iš ąžuolo kariūnai pilis ant kalno rentė,
Torunėje ir Kulme, čia pat prie Vėluvos,
Augino Krišnai arklius, išjodavo į šventę,
O jeigu mirs, žinojo – esą iš Lietuvos.

Ar meldavosi girių gaudimui begaliniam,
Paskui į jūras plaukė pilni šviesos gyvos,
Jie nekartojų niekad, kad Lietuva tėvynė,
Bet jeigu srūva kraujas, žinojo – Lietuvos.

Iš Lietuvos bekrastės – aidžios kaip baltų jūra,
Lig pat Juodųjų marių linguodavo keliai,
Paskui jų pilys griuvo, aukšti dievai paniuro,
Bet dar žydėjo rutos, kvepėjo dobilai.

Tiek sykių gimę, mirę, išraižę jūras buvo
Ir pragarą, ir dangų, ir šviesulius savus,
Turėjo, – visą žemę ir žemėj neprauvo,
Kartodami tik vieną: – mes žmonės Lietuvos.

Ir aš buvau atėjęs, girdėjau Donelaitį,
Man Baranauskas sakė, taip progiesmiu vos vos:
Kur būtum, ką darytum, sūnau, Aušrinė teka
Ir Saulė, ir Mėnulis – tautoms iš Lietuvos.

Bandykime čia ramūs gyventi ir numirti,
Ir prisikelt bandykim po vasaros žalsvos,
Nujausdami, kad niekad nereiks mums išsiskirti,
Vieni kitiems dėkokim, nes esam Lietuvos.

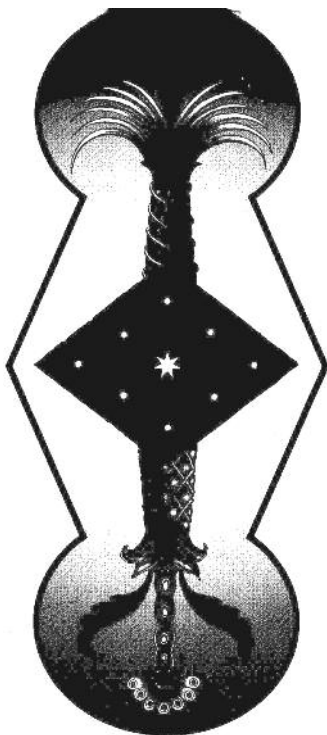
Čia nemirtingos žvaigždės ir kregždės nemirtingos,
Dangus čia nemirtingas ir ąžuolo šerdis,
Čia savo šviesią galvą guldau vaizduos didinguos,
O tu girdi, kaip plaka aukojama širdis.

Tai ne gegutės balsas, apverkti pasiruošęs,
Tai marių vėjai neša melodijas skaisčias,
Į vieną ima jungtis dangaus ir žemės grožis,
Simfonijoj prapuola viršus ir apačia.

O kartais regis skaidriai žydroj padangėj medis,
Virš Baltijos išskėtęs pražyduusias šakas,
Lai jį apspinta žmonės, vilties dar nepraradę,
Ir tiesia į aukštybę palaimintas rankas.

Petras Repšys,
„Pasaulio medžio“ fragmentas

Mikalojaus Vilučio
miniatiūra

GIESMĖ APIE STELMUŽĖS AŽUOLĄ

Dieve Stelmužės aukštas, tūkstantmetis esi mano brolis,
Kito, regis, šioj žemėj panašaus į tavo neturiu,
O iš kur jį galėčiau paimt, šio nelemtojo laiko varguolis,
Ateinu ir, akis išsproginęs, į tavo šventyklą žiūriu.

O ir naktį dažnai man regėdavos juozganos šakos,
Tarsi būtų japono paišyta baltam ritinėly tušu,
Kaip gerai, kad toks senas, toks jaunas, toks žalias, atakęs,
Man aplinkui tavo ir sodybos, ir sodai gražu.

Jeigu eitum toliau, atsivertų tau žemė Strazdelio,
Vienažindžio, Būgos, lig Tauragnų, skaisčiai mėlynų,
Ties Antaliepte sau įsibristum į šventą upelę,
O prie Alaušo imtum klausyti Antano Miškinio dainų.

Po šiurkščiu vainiku tu apglobęs laikai Aukštaitiją,
O ir Latgalių kraštą, ir Kuršą, ir brolius gudus,
Tavo šaknys ties pragaro vartais po žemėm rūdija,
O viršūnėse šaltis ir vėjas nakvoja gūdus.

Tokiame ąžuole Šventaragis prie Vilniaus užgimęs,
Tokiose šakose sau lizdus andai suko actekų žyniai,
Kas istorija tau, aklas regintis, girdintis mime,
Mūsų bėdos ir mintys, ak, perprastos tavo seniai.

Kaip kartojasi šimtmečiai, amžinas skurdas ir vargas,
Kaip gražiai žemės kurmiai sau rausia ant kalno urvus,
Bliauna avys po ąžuolu, mūkia sulytos žalmargės,
O vaikai ir anūkai čia ieško paramsčio tėvuos.

Viskas eina ratu, žemės gyvastį seka Erelis,
Bet ne šitas, o kitas – fantastiniu Dievo snapu,
Tai galia, kurios klauso ir žmonės, ir šalys
Lig poliarinio rato, lig Lokio baltų atlapų.

O ir aš šito balso klausau, aš, dievuliau, taipogi
Išėjau iš gelmių ir netrukus sugrįšiu atgal,
Kūdikystėje gražios mirgėjo man žuvys ir uogos,
Man šypsojais po juodmedžio Kryžium, Čiurlionio Mergel.

Aš buvau tik šešelis, tik aidas pirmykščio beržyno,
Tik zirzimas žaliosios muselės ant lango namie,
Taip užaugau, taip užmirštos verkauja dienos,
Žebenkštėlėm bėgioja vaikystės dvasia nerami.

O ir kur jį nulėks, jeigu viskas jau prarasta, baigta,
Užsivėrė jai dangūs ir veriasi žemės gerklė,
Nors sakai man: gaudintis ir verkti nereiktų,
Bet sukuos kaip į blokinį namą įpuolus pelė.

Rugiapjūtėj tokių aš regėjau, o ir tujen ne vieną regėjai,
Paukštis lieka paukščiu, bet ką reikštų nuskurus pelė?
Koks nedidelis skirtumas! Juk pagal seną idėją
Viskas grįžta į vieną ir niekas neliauja dūlėt.

Nebaisu tavo balso man girdimo. Kerpės
Žalios užgula žievę, ilgainiui laimės,
Laimi taigos ir tundros, – taip skambina varpas,
Laimi Viešpats, ir amžiais pralaimime mes.

Dar kalbėk, mano broli! Jei mirt, tai kai žąsys sugrįžta,
Kai prabyla žolė, kada gieda laukuos žiemkentys,
Nusipurtom abudu slogutį ir sapną pernykštį,
Tave vandenys peni, o mane – mano plikas nykštys.

Senio rankos ir pirštai, – o kuo nuo šakų visa skirias,
Kiekvienoj jų tauta, giminė ar žiemgalių gentis,
Viskas jungia į Vienį, kol viskas subyra
Ir pasklinda po žemę, kol Dievas rasa apšlakstys.

Ištraukos iš „Septynių vasaros giesmių”

Modernioji šeima: iššūkiai ir pavojai, siekiant idealo

Šeimyniškumo principo simpoziumas Ateitininkijos 100-mečio šventėje, Čikagoje: Tomas Quinn, Šarūnas Daugirdas, Pranutė Domanskienė ir Vita Aukštuolienė.

Jono Kuprio nuotraukos

VITA AUKŠTUOLIENĖ

Optimalioji šeima

Amerikiečių spaudoje pasitaiko straipsnių, kurie bando apibūdinti normalią šeimą ir šeimų tendencijas visuomenėje. Kadangi ateitininkų užduotis – idealaus šeimyninio gyvenimo siekimas, pasidalinsiu su Jumis mintimis, kas moksliniais tyrinėjimais yra atrasta – mintimis ne apie vidutiniškas arba pakankamai sveikas šeimas, bet apie optimalias šeimas.

Šių tyrinėjimų santraukas galite rasti socialinių mokslų specialistės Froma Walsh knygoje „Normal Family Processes” (1982 ir 2003 laidose) bei knygoje „Strengthening Family Resistance” (2006). Štai keletas optimalių šeimų bruožų:

1) Optimalios šeimos palaiko šeimos narių autonomiją. Kiekvienas šeimos narys laikomas atsakingu už savo mintis, jausmus ir elgesį. Neverčiama kaltė ant kitų. Mintys ir jausmai išreikšti aiškiai, nes tikima, kad sulauksi pagarbos ir nebūsi užgautas nei fiziškai, nei emociškai. Klaidos atleidžiamos.

2) Optimaliose šeimose jaučiamas džiaugsmas ir paguoda. Puoselėjama šiluma ir optimizmas, intensyvumas, atjautimas, domėjimasis vienas kito interesais.

Tikimasi, kad kiti supras, kad šeimyninis bendravimas atneš pasitenkinimą ir atpildą.

Suprantama, kad kiekvienas stengiasi, kiek gali.

Visa tai pasiekama, kai šeima praleidžia laiką kartu.

3) Optimalios šeimos sugeba vesti derybas, t. y., jos priima nurodymus, susiorganizuoja atlikti uždavinių ir ramiai suderina skirtumus.

4) Optimalios šeimos pripažįsta ir įgyvendina metafizines, dvasines vertybes. Kad šeimoms būtų lengviau susitaikyti su netektimi, nesėkmėmis, nusivylimais ir neišvengiama mirtimi, optimalioms šeimoms reikia įsisavinti tikėjimą, kuris viršija žmogišką patirtį.

Vienoje studijoje tie, kurie teigė, kad tikėjimas daro didžiausią įtaką jų gyvenime ir taip pat tie, ku-

rie pripažįsta, kad tikėjimas atneša jiems paguodą, pasisako, kad jie artimesni savo šeimoms, palyginti su tais, kuriems tikėjimas nėra svarbi jų gyvenimo dalis.

5) Optimalios šeimos turi aiškias ribas. Galima palyginti šeimą su gyva ląstele. Pačioje šeimoje nubrėžtos aiškos ribos tarp narių ir pripažinta individų perspektyva ir jausmai. Taip pat jaučiamos aiškos ribos tarp kartų. Tėvai nustato elgesio ribas, išlaiko savo autoritetą.

Išorinė riba suteikia stiprybės šeimos nariams, kad jie galėtų bendrauti su aplinkiniais asmenimis be pavojaus šeimos stiprybei.

Ką mokslininkai žino apie aplinkinių asmenų įtaką šeimai?

Aplinkiniai asmenys – tai ir giminė, ir bendruomenė.

Šeimos narių ryšiai su aplinkiniais žmonėmis gali atskleisti, kaip sveikai šeimos nariai bendrauja vienas su kitu.

Kai nelaimės atveju sulaukiama giminių, draugų, kaimynų parama, šeimos narių emocinė ir fizinė sveikata būna stipresnė.

Ši parama gali egzistuoti ir tada, kai šeima persikelia į kitą miestą.

Sutuoktinių poros, kurios dažnai bendrauja su panašiomis poromis, patiria padidintą vedybinį solidarumą.

Studijų įrodymai, pateikti studijoje „The Power to Produce Wonders” (organizacija National Center for Family Philanthropy, 2010), atskleidžia, kad šeimos, kurios dalyvauja filantropinėje veikloje, savo gerais darbais stiprina ne tik visuomenę, bet ir savo šeimą.

Filantropystės dėka tėvai prasmingai praleidžia laiką kartu su savo vaikais ir moko jaunimą svarbių vertybių. Šeimos nariai iš arčiau susipažįsta su teigiamais šeimos narių bruožais, tad išryškėja pagarba vienas kitam.

Bendraudant su ateitininkų šeimomis, kyla įspūdis, kad ateitininkai savo šeimose siekia įgyvendinti optimalius bruožus. Kas jungia visus minėtus optimalių šeimų bruožus? Ar ne aktyvios pastan-

gos? Optimalus šeimyninis gyvenimas neatsiranda pats savaime. Tik sąmoningas pasiryžimas ir darbas duoda teigiamus rezultatus. Šiltas, pagarbus bendravimas, už kurį visi šeimos nariai laikomi atsakingi, įvyksta, kai tėvai sąmoningai rodo pavyzdį ir tikisi to paties iš vaikų. Kai tėvai aktyviai skiria laiką ir dėmesį vaikams, vaikai pajunta didesnę artumą tėvams. Todėl natūralu, kad studijos rodo, jog vaikai, kurie praleidžia laiką kartu su tėvais kasdien, pvz., vakarienės metu, turi mažiau elgesio problemų. Tikėjimas taipogi kultivuojamas aktyvia malda ir gerais darbais.

Neabejoju, kad daugelis čia susirinkusių esate patyrę, kad ateitininkija turi svarbų vaidmenį šeimyniniame gyvenime. Veikiausiai sutiktumėte, kad nėra sunkesnio darbo kaip užauginti šeimą, o ateitininkai siūlo šeimoms svarią, reikšmingą pagalbą. Bendraudami vienas su kitu, rodome pavyzdį vienas kitam ir išmokstame vienas iš kito, kaip siekti idealaus šeimyninio gyvenimo. Jaunieji ateitininkai ir moksleiviai mato, kad vertybės, kurias tėvai bando jiems perduoti, nėra tik jų tėvų sugalvotos, bet puoselėjamos ir kitose šeimose. Ateitininkija – toji bendruomenė, kuri suteikia šeimoms įkvėpimo, energijos, entuziazmo; ar tai būtų kuopų veikla, ar šeimų šventės, ar stovyklos.

Norėčiau užbaigti kalbą keletu pasiūlymų. Šeimoje prasideda krikščioniška visuomeniška veikla. Siūlau ateitininkų šeimoms toliau ieškoti būdų, kaip ištiesti ranką šeimoms, kurios gyvena toli nuo ateitininkų veiklos centrų. Ar ateitininkų šeimos galėtų pasikviesti šeimas iš kitų miestų apsilankyti savo mieste? Remdamasi kunigo Stasio Ylos „Ateitininkų vadovu”, siūlau ateitininkų šeimoms toliau ieškoti būdų, kaip padėti ateitininkų ir neateitininkų šeimoms, kurios išgyvena netektį, turi sveikatos negalavimų, skundžiasi nusivylimu, vienu metu. Vien apsilankymais galime daug padėti. Siūlau ateitininkų šeimoms papildyti savanorių gretas savo mieste ir Lietuvoje, padėti našlaičiams ir nuskurdusiems, ypač šiais nelengvais ekonomikai laikais. Ateitininkai, padėdami kitiems už šeimos ribų, padės ir savo šeimoms. Ištiesiant ranką kitiems, galima ne tik visuomenę, bet ir savo šeimą atnaujinti Kristuje. □

Tarp dviejų kultūrų

LAIMANTAS JONUŠYS

Daiva Markelis. White Field, Black Sheep: A Lithuanian-American Life. Chicago University Press, 2010. 208 p.

Amerikos lietuvių šeimoje per Kalėdas visada stovėdavo tikra eglė, bet abiem mažoms dukrelėms, gimusioms jau Amerikoje, norėjosi kitaip: „Kodėl ne dirbtinė rožinė, apibirusi baltu akriliniu šerkšnu? Arba spindinti auksaspalvė eglė su kietomis it grindų šepečio šeriai šakelėmis?”

Viena iš dukterų, Daiva Markelis (Markelytė), šioje knygoje, išleistoje didelės solidžios leidyklos, epizodiškai aprašė maždaug penkis dešimtmečius savo gyvenimo, daugiausia dėmesio skirdama vaikystei ir jaunystei, kai aplinkinis pasaulis kartais smagiai ir praturtinamai, kartais skaudžiai ir absurdiškai atsivėrė dviejų kultūrų pavidalu. Šeimoje buvo diegiama lietuviybė, o mokykla ir gatvė viliojo moderniomis amerikietiškomis grožybėmis. Šios knygos pasakotoja visa tai priėmė nevienareikšmiškai, vis dėlto auksaspalvių eglių trauka neužgožė kitos pusės – štai paauglystės prisiminimas:

Mudu abu [su kaimynu Arvydu] Lietuvai jautėme stiprius patriotinius jausmus. Kalbėjome, kad važiuosime ten gyventi; įsivaizdavome, kaip atrasime banguojančias žalias kalvas ir tviskančius ežerus, žavias kaimo trobas, kur ant malksnomis dengtų stogų lizdus susikrovę gandrai, nešantys laimę namų gyventojams. Bet, žinoma, galbūt rasime šalį, kurioje žolė žvilga raudonai nuo mūsų tautiečių kraujo, kur žmonės niekada nesišypso, kur kiekvieną tavo judesį stebi teleskopinės KGB akys. Jeigu bus taip, mes sukelsime revoliuciją ir išgrūsime komunistus lauk iš Lietuvos.

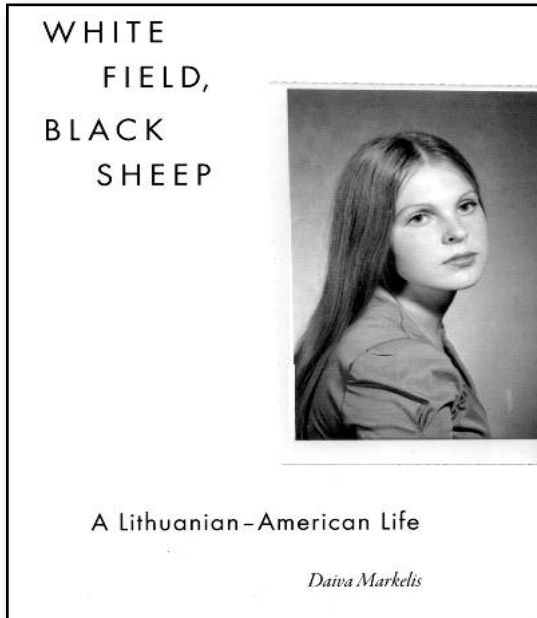
Vis dėlto kildavo pavydo jausmas bendraamžiams, augantiems Amerikoje išsisknijusiose šeimose: „Jie visada turėjo daugiau. Kai aš augau, jie turėjo daugiau žaislų, daugiau televizijos laiko, daugiau kišenpinigių. Vidurinėje mokykloje jie dėvėjo geresnius, brangesnius drabužius.”

Šis autobiografinis kūrinys išpūdingas tuo, kad čia abiejų kultūrų sandūra vaiko, vėliau paauglės, jaunuolės sąmonėje perteikta subalansuotai, sudėtingai, nevienpusiškai. Abu Daivos tėvai buvo lietuviai, pasitraukę iš tėvynės baigiantis karui, bet jų socialinės šaknys buvo labai skirtingos – kaip sako autorė, Lietuvoje jie vargu ar būtų susipažinę, o juo lab susituokę. Tėvas augo neturtingoje valstiečių šeimoje Dusetose, o motina – pasiturinčioje Kauno šeimoje su bajoriškais šaknimis.

Ankstyvoji autorės vaikystė buvo lietuviška, už tvoros gyvenantys anglakalbiai kaimynai atrodė egzotiškai: „Aš stovėdavau atokiai ir išsižiojusi žiūrėdavau į barbarus.” Vėliau buvo angliška mokykla, bet ir lietuviška šeštadieninė mokykla, ir vienuolių auklėjimas, vienu laikotarpiu daręs stiprų įspūdį (nors tėvai nebuvo labai religingi), ir įsimenančios lietuvių skautų stovyklos – visa tai aprašyta grakščiai, subtiliai, kartais šmaikščiai. Knygos stilius byloja apie intymią pažintį su anglų kalba ir literatūrinius gabumus: „Kartais, vartydama senesnius tomus, aptikdavau suplotų gėlių: vilkdalgį su perregimais dėl amžiaus mėlynais žiedlapiais (its blue petals translucent with age) arba kadaise žydėjusią rožę, dabar sausą ir plokščią, negyvą kaip raidės tame lape.”

Tiesa, anglų kalba skambėjo ir šeimoje – nors tėvas angliškai kalbėjo prasčiau negu motina, kaip tik jis reikalavo, kad viešumoje visa šeima tarpusavyje kalbėtų angliškai. Klaidingai ištardamas žodžius, jis kartais pridarydavo komiškų nesusipratimų. Abu tėvai buvo gerai apsiskaitę lietuviškai, viena dar vaikystėje tėvo užminta mįslė suteikė šiai knygai pavadinimą: „Baltos lankos, juodos avys”.

Šeima gyveno Cicero mieste (prie Čikagos) – ten buvo įsikūrę nemažai lietuvių, bet jaunimą, aišku, traukė gretimas didmiestis. Tačiau pirmiausia daug įsimenančių įspūdžių suteikė kita vieta – golfo poilsio vieta Tabor Farma, Lietuvoje žinoma tuo, kad ten

vykdavo „Santaros-Šviesos” suvažiavimai. Daiva (ir kai kurie kiti jauni lietuviai) ten vasarą uždariaudavo kavinėje ir tada jau turėjo pranašumą prieš tuos amerikiečius, kuriems anksčiau pavydėdavo: „Kai mūsų draugai nelietuviai nykiai vartydavo mėsainius už minimalią algą, mes nešiodavome martinių ir mokėmės svarbių prancūziškų frazių, kaip antai *coq au vin* ir *au jus*.”

Tabor Farmos šeimininkai – Valdas ir Alma Adamkai – autorei gerai įsiminė: jis „angliškai kalbėjo kaip mūsų tėtušiai [...]. Tačiau, skirtingai nuo mūsų tėtų, niekada nekeldavo balso. Užtekdavo vieno žvilgsnio, kad įdiegtų pagarbą.” Markelytė čia susidūrė ir su žinomais lietuvių rašytojais – Tomu Venclova, Egle Juodvalke, Icchoku Meru ir kitais.

Nuo „tikrųjų” amerikiečių, kitu metu atvažiuojančių čia pailsėti ir pažaisiti golfo, santariečiai skyrėsi tuo, kad po savo (autorę dominančių) pranešimų ir diskusijų gerai išgerdavo. Pradėdavo bare, paskui nueidavo prie upės, susikurdavo laužą. „Ketvirtą ryto girdėdavai, kaip jie užplėšia: 'Išgerkim, broleli', – tarsi pastarąsias aštuonias valandas būtų žaidę šaškėmis.”

„Santaros-Šviesos” suvažiavimuose autorė lankydavosi ir vėliau, kai padavėja nebedirbdavo, atvažiuodavo automobiliu su tėvais, „paskui nuo jų kuo greičiau atsiskirdavau, kartais iš karto šaudavau į barą martinio su degtine”. Gerti įpratę ji, žinoma, ne čia – dar mokykloje tėvas jai patarė lankyti anoniminių alkoholikų sambūrius, kuriuose pats buvo senbuvis. Pagrindinės gėrimo vietos buvo lietuvių barai Čikagos Marquette Parko 69-ojoje gatvėje.

Autorė atvirai rašo apie savo alkoholizmo problemą ir ją linkusi sieti su lietuviška aplinka. Vienas Amerikos airis, alkoholikų sūnus, jai sakė: „Na, jums, lietuviams, daug telpa.” O pati Markelytė aiškina taip:

Kadangi aplink mane tiek daug lietuvių gerda-

vo ir aš didžiąją savo gyvenimo dalį buvau praleidusi tarp jų, tai maniau, kad taip daro dauguma suaugusiųjų Jungtinėse Valstijose – geria vestuvėse, laidotuvėse ir krikštynose, per atostogas ir šventes, pokyliuose, piknikuose ir šokiuose. Jie geria, pasigeria ir tada traukia dainas.

Paskutinį kartą autorė gėrė trisdešimt trejų metų, per savo vestuves su taip pat mėgstančiu išgerti Amerikos lietuviu. Dabar ji yra susituokusi su nelietuvių kilmės amerikiečiu ir dėsto kūrybinį rašymą viename Iliojaus universitete.

• • •

Knygos leitmotyvas – rašymo metu vykstantis autorės bendravimas su nepagydomai sergančia motina. Paskutiniuose skyriuose aprašoma jos mirtis, laidotuvės. Motina yra tarsi gija, siejanti dabartį su praeimi, primenanti vaikystės laikus. Apskritai dukters ir motinos santykiai čia nėra idealizuojami – pasitaiko ir nesutarimų, ir nesusipratimų, susijusių su dukters išiliejimu į naująją amerikiečių kultūrą. Motina nesuprato, kam (dar tada visai jaunai) dukteriai reikia depiliacinio kremo, o knygoje paaiškinta: „Mūsų apylinkėje galėjai atskirti moteris, imigravusias iš Lietuvos, nuo tų, kurias su Jungtinėmis Valstijomis siejo vienos ar dviejų kartų gyvenimas, – pirmosios nesiskusdavo kojų.”

Vis dėlto skaitant kyla mintis, kad buvo galima šiek tiek mažiau pasakoti apie bendravimą su motina (ypač pabaigoje) ir pakalbėti, pavyzdžiui, apie tai, kokią įspūdį padarė pirmą kartą aplankyta Lietuva. Apie tai nėra beveik nieko, nors apie tėvų gimines, likusius Lietuvoje, vis šis tas pasakoma – visi jie keliavo traukiniais į Sibirą su „bilietu į vieną pusę”. Motinos teta, jausdama represijų grėsmę, šeimos porcelianą užkasė prie didelio ažuolo. Po penkiasdešimties metų jos vaikai viską atkasė – trapūs puodukai ir lėkštutės buvo aplipę žemėmis, bet sveiki, tinkami naudoti.

Daivos Markelytės santykis su lietuviais ir lietuviškumu yra dvilypis: „Jie užsidarę savo klane ir provincialūs, daugelis linę į rasizmą ir antisemitizmą. Apie jų kulinariją nėra ką kalbėti, o tautiniai kostiumai storina moteris.” Bet paklaususi savęs, kas jai patinka, taip pat randa ką pasakyti: lietuvių kalba, kurios daugelį žodžių galima įkalbėti skleistis variacijų puokšte („berniukas, bernas, bernelis, bernuželis, bernytis”), liaudies dainos „apie anteles, žirgus ir rūtų darželius”, mediniai rūpintojėliai, pasakos, kaip antai „Eglė žalčių karalienė”.

O galiausiai – bent šis tas ir iš kulinarijos: agurkai su medumi, kaip juos patiekdavo mama – agurką perpjaudavo per pusę, išskaptuodavo sėklas ir tas „valteles” pripildydavo medaus. □

„Šiaurės Atėnai”, 2010 12 23

! Daivos Markelytės knygos pristatymą kviečia Balzeko lietuvių kultūros muziejus (6500 South Pulaski Rd., Chicago, IL 60629) sausio 22 d., šeštadienį, 2 val. p. p. Daugiau informacijos tel. 773-582-6500.

Poezijos pavasaris Čikagos Jaunimo centre, 1978 m. P. Gaučys, N. Jankutė-Užubalienė, D. Markelytė, J. Švabaitė-Gylienė ir kun. L. Andriekus.

Jono Kuprio nuotr.

J. Lukšos-Daumanto knyga „Partizanai” vėl primena pasauliui lietuvių tautos tragizmą ir didvyriškumą

VIDMANTAS VITKAUSKAS

Pabaiga. Pradžia 2011 m. sausio 8 d. „Kultūroje”

Tais pačiais 2005 metais Juozo Lukšos knyga „Partizanai” buvo išversta į švedų kalbą. Knyga pavadinta „Skogsbröder” („Miško broliai”). Knygą išvertė ir jos leidimu rūpinosi Jonas Ohmanas. Knyga Švedijoje išleista 10 000 egzempliorių tiražu. Tai pats gausiausias užsienio kalbą išverstos šios lietuviškos knygos leidimas Vakaruose. Knygos vertėjas pakeitė knygos pavadinimą „Partizanai” į „Miško brolius”, kadangi švedų kalboje sąvoka „partizanai” labiau siejasi su Antrojo pasaulinio karo kovomis Jugoslavijoje.

2009 m. Daumanto knyga „Partizanai” dar kartą išversta į anglų kalbą. Šį kartą ji išversta visa, papildyta įvadu ir epilogu, naujomis fotografijomis. Ši knyga, kaip ir švediškas variantas, pavadinta „Miško broliai” – „Forest Brothers”. Knygą išvertė Laima Vincė-Sruoginis. Knygą išleido Vengrijoje esanti leidykla „Central European University Press”.

Juozo Lukšos-Daumanto knyga „Partizanai”, tuo pačiu pavadinimu „Partisanen”, 2010 m. Lietuvoje buvo išleista ir vokiečių kalba. Knygą išleido Šveicarijos leidykla „Balt Art” („Baltische Bibliothek im BaltArtVerlag”). Knygos vertėjas – Markas Roduneris. Verčiant knygą vertėjui talkino Irena Tumavičiūtė. Įžangą ir bendrą įvadą, supažindinanti su knygos kontekstu, parašė Lietuvos ambasados Šveicarijoje (Berne) darbuotoja Laima Maldūnaitė-Christ. Knygos leidimą parėmė Lietuvos kultūros fondas. Knyga išspausdinta „Aušros” spaustuvėje Kaune.

Trumpai apie J. Lukšos-Daumanto knygos „Partizanai” vertėjus.

Jonas Ohmanas

Vidmantas Vitkauskas

A. Lukša ir M. Roduneris

Jonas Ohmanas – švedų vertėjas, žurnalistas, publicistas ir kinematografininkas.

Jonas Ohmanas gimė Švedijoje. Tarnavo Švedijos karinių pajėgų desantinuose daliniuose. Vėliau 1996 m. baigė Uppsalos universitetą. Čia studijavo teologiją, kurį laiką net galvojo apie liuteronų kunigo kelią. Tačiau dvasininku netapo. Nuo 1993-ųjų J. Ohmanas epizodiškai gyveno ir dirbo Baltijos šalyse, daugiausia – Lietuvoje. Gyvendamas Lietuvoje, jis iš lietuvių į švedų kalbą išvertė keletą knygų, taip pat rašė į Baltijos šalių ir Švedijos, JAV spaudos leidinius. J. Ohmanas į švedų kalbą išvertė Jurgos Ivanauskaitės romaną „Ragana ir lietus”, Jurgio Kunčino „Tūla”, Sigito Parulskio „Trys sekundės dangaus” ir Juozo Lukšos-Daumanto dokumentinius memuarus „Partizanai” bei kitų rašytojų noveles, apysakas, esė. Šiuo metu gyvena Lietuvoje.

2007 m. gruodžio 14 d. už darbus puoselėjant ir populiarinant lietuvių kalbą ir kultūrą Lietuvoje bei už jos ribų Jonui Ohmanui buvo įteikta Felicijos Bortkevičienės Kalbos premija. 2009 m. Ohmanas sukūrė savo režisuotą dokumentinį filmą „Smogikai”, pasakojantį apie pokariu Lietuvoje veikusius slaptuosius agentų smogikų būrius, kurių padedamas sovietų saugumas slopino ginkluotą pasipriešinimą sovietų valdžiai. „Smogikai” – pirmasis švedų kūrėjo dokumentinis filmas.

Ohmanas ieško įvairios medžiagos apie Lukšos veiklą. Tikisi surasti Lukšos palaidojimo vietą. Susitikinėja su buvusiais rezistentais, sovietinių represinių struktūrų veikėjais Lietuvoje bei Rusijoje, dirba įvairiuose Švedijos ir JAV institucijų archyvuose. Rengia įvairius projektus, fiksuojančius ir įamžinančius rezistencinę Lietuvos praeitį: rašo scenarijus ir režisuoja bei filmuoja šviečiamuosius filmus, dalyvauja įvairiuose renginiuose, susitikimuose ir pan. Šiuo metu kuria dokumentinį filmą apie Lietuvos pokario laisvės kovas ir Lukšą-Daumantą.

Laima Vincė-Sruoginis – rašytoja, poetė, vertėja, žurnalistė, pedagogė.

Laima-Sruoginis gimė JAV lietuvių šeimoje. Jos tėvelis buvo karo pabėgėlis, mama – prieškarinės Lietuvos konsulo New Yorke Aniceto Simučio duktė. Parašė kelias knygas anglų kalba vaikams (viena iš jų, „Vaiduoklė svetainėje”, buvo išrinkta į metų knygų vaikams penketuką. L. Sruoginis taip pat sudarė šiuolaikinės lietuvių poezijos ir prozos antologiją anglų kalba „Lithuania: in her own words” (1997, Vilnius, leidykla „Tyto alba”) – red. past.), pusiau autobiografinę apybraižą „Gyvate degtinės butelyje” ir kt.

Pirmą kartą Laima Vincė atvažiavo į Lietuvą 1982-aisiais, būdama šešiolikos. Laima Vincė yra baigusi anglų ir vokiečių literatūrą Rutgerso univer-

sitete, apgynusi kūrybinio rašymo magistro laipsnį New York Columbias universitete (1994). Už savo kūrybinę veiklą yra pelniusi ne vieną įvairių JAV institucijų padėką bei apdovanojimą. Gavusi Fulbrighto stipendiją, Laima Vincė atvyko dirbti į Vilniaus universitetą (dėstyti kūrybinio rašymo). JAV Laima Vincė kurį laiką dirbo Maino universitete Portlande, atvykusi į Lietuvą – Vilniaus ir Vilniaus pedagoginiame universitetuose, o pastaruoju metu – Amerikos tarptautinėje mokykloje Vilniuje. Turi tris vaikus: Aurimą, Dainių ir Saulę.

Gyvendama Lietuvoje, Laima daug keliavo po savo tėvų ir senelių žemę. Kelionių po Lietuvos miestus ir provinciją metu ji domėjosi žmonių prisiminimais apie sudėtingus okupacijos bei laisvės kovų laikus. Ji bendravo su ne tik su buvusiais pokario partizanais, jų rėmėjais, tremtiniais, bet ir su prekybos žmonėmis aukomis, čekėnų pabėgėliais, čigonais, gėjais ir lesbietėmis, kurie taip pat šiuo metu vienaip ar kitaip kovoja už savo teises.

Prieš metus į anglų kalbą išvertė Juozo Lukšos-Daumanto knygą „Partizanai”. Vertimas truko dvejus metus.

Markas Roduneris – šveicarų ir Lietuvos kalbinkas, lyginamosios kalbotyros specialistas, vertėjas.

Studijavo Naujųjų Artimųjų Rytų, slavų ir baltų kalbų filologijas bei islamistiką, istorinę-lyginamąją kalbotyrą, senąją rusų kalbą Berno universitete, slavų ir baltų filologijos bei lyginamosios kalbotyros licenciatas. 1991 m. Vilniaus universitete (VU) lankė lituanistikos kursus, 1999–2000 m. vėl stažavosi VU.

1990–1999 m. protarpiais dirbo vokiečių kalbos mokytoju Lietuvoje ir Šveicarijoje. 1992 m. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Spaudos ir informacijos skyriaus trečiasis sekretorius. 1998–2000 ir 2001–2002 m. Šveicarijos mokslo fondo approbuotų projektų mokslinis padėjėjas. 2000–2001 m. „Swiss Baltic Net” „Gebert Rūf fondo” projekto „Literatūriniai Šveicarijos ir Lietuvos ryšiai” vadovas. Nuo 2000 m. Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Romanų ir germanų filologijos katedros dėstytojas. Nuo 2005 m. – Lietuvių kalbos instituto Gramatikos skyriaus jaunesnysis mokslo darbuotojas. Moka vokiečių, retoromanų, prancūzų, lotynų, graikų, lietuvių, karaimų, gruzinų ir dar kelias kalbas. Tyrinėja mažųjų kalbų istoriją ir raidą, jų santykius ir įtaką kitoms kalboms.

Į vokiečių kalbą išvertė Jurgos Ivanauskaitės romanus „Ragana ir lietus” bei „Placebas”, Balio Sruogos „Dievų mišką”, Juozo Lukšos-Daumanto „Partizanus”. Gyvena Šiauliuose. Vedęs lietuvaitę.□

Kitoks Bernardas Brazdžionis

JŪRATĖ IVANAUSKIENĖ

2003-ųjų metų vasarą, praėjus metams po poeto, literatūros kritiko, redaktoriaus, žurnalisto, pedagogo, vertėjo Bernardo Brazdžionio (1907–2002) mirties, į Maironio lietuvių literatūros muziejų parkeliavo šio iškilaus žmogaus archyvinis ir memorialinis palikimas – knygos, rankraščiai, laiškai, dokumentai, paveikslai, baldai, įvairūs smulkūs daiktai.

Tai pats didžiausias muziejaus rinkinys, kurį tvarkant ir sisteminant nustebino daugybė netikėtumų ir išryškėjo mažiau žinomas Brazdžionio bruožas – šmaikštumas.

Daugelį metų Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė susirašinėjo su poetu įvairiais klausimais ir reikalais, rašė naujienas apie muziejų, jo veiklą. Visa tai Brazdžioni labai domino, mat jis – pirmasis Maironio muziejaus vadovas, dirbęs 1940–1944 metais. Prieš pasitraukiant į Vakarus, Maironio namai buvo paskutinė vieta, kurioje glaudėsi Brazdžionių šeima. Poetas į laiškus noriai atsakydavo, patardavo ir perduodavo savo pastabas apie tai, kas jam nepatiko. 1996.6.26. rašo, jog gavo kvietimą, adresuotą B. Brazdžioniui, į muziejaus 60-mečio šventę ir paaikškina, kodėl nenori tokio vardo trumpinimo. Mat, jis visur pasirašinėja Bern. Brazdžionis, tai yra tarsi jo literatūrinis pseudonimas. „<...> niekur nesu pasirašinėjęs vardo tik viena raide B. dėl kelių priežasčių. Visų pirma viena B. prieš pavardę <...> man atrodė kažkaip neestetiškai; antra, nenorėjau, kad skaitytojas spėliotų, ar tas B yra Broniaus, ar Balio, ar Benedikto ar kokio Barabo inicialas <...>. Pagaliau – vienoks ar kitoks vardo ir pavardės rašymas sudaro nekeistinę rašytojo pseudonimą <...>.

Fragmentiškai apžvelgiant Bernardo Brazdžionio rinkinį, galima išskirti vieną kitą eksponatą, atspindintį rašytojo šmaikštumą.

Rinkinyje daugybė rankraščių – publikuotų straipsnių, pasakytų ir nepasakytų kalbų, interviu, dedikacijų, eilėraščių. Vieni parašyti tvarkingai, lengvai įskaitomi, kiti – pilni taisyčių.

Bernardas Brazdžionis nemėgo rašyti autobiografijų. Šia tema parašė kalambūrą:

*Rašau biografiją
Ne auto ir ne beto.
Laikausi pagal grafiką
Griežčiausio celibato.*

*Tevalgau kas nedraudžiama
Ir negeriu (nors reiktų...),
Ištverti tokią baudžiavą
Nedidelio čia daikto!*

Beje, kalambūrus ir proginius satyrinius eilėraščius mėgo rašyti, nedidelę jų dalis publikuota knygelėje „Kalambūrai ir limerikai”.

Eidamas į svečius, jei tik būdavo kokia proga, Bern. Brazdžionis stengdavosi pasirengti kalbą. Tie pasisakymai dažniausiai būdavo šmaikštūs. Prie vieno mašinraščio yra prisegtas lapelis su pastaba: „nepasakyta kalba kažkieno vedybų proga (buvom vestuvėse, dėl visko pasirašiau, neprasė kalbėti)”.

Daug žaismingų sveikinimų yra archyve. Ir ne tik poeto rašytų – jais apsiėmėdavo su artimiausių bičiulių Alės Rūtos ir Edmundo Arbo, Elenos ir Juozo Kojelių, Antano ir Aleksandros Gustaičių šeimomis.

Įdomi vieno eksponato istorija: tarp parkeliavusių eksponatų Bern. Brazdžionio lagamine buvo didelės 38 cm ilgio ir beveik 8 cm pločio šukos. Atrodė, jog jos negalėtų būti susiję su poetu ar jo gyvenimu. Tačiau, tyrinėjant archyvą, rašytojo Antano Gustaičio 1974 metų gruodžio 8 d. sveikinime Brazdžionių šikūrimo Vistoje proga radome eilutes:

*Lai Jum švies skliautai žvaigždėti,
Mėnesėlis pro šakas,
Ir dar drįstame pridėti
Būsimom ožkom šukas.*

Sveikinimas ir šukos yra vienodo formato ir dydžio.

Verta prisiminti, kad poetai Antanas Gustaitis ir Bernardas Brazdžionis buvo labai artimi vienmečiai bičiuliai. Jų draugystė, gražus bendravimas atspindi ir laiškuose, kuriuose gausu ne tik dalykinių minčių literatūros, leidybos, lietuvių kultūros klausimais – laiškai pilni švelnaus humoro, o kartais net aštraus sarkazmo....

Emigravusios iš Lietuvos, nuo 1945 m. Brazdžionių ir Gustaičių šeimos daug bendravo gyvendamos Ravensburge. Iš Vokietijos persikėlę gyventi į JAV, visi apsigyveno Bostone. Tik 1955 m., Bern. Brazdžioniui išvykus į Kaliforniją redaguoti žurnalo „Lietuvių dienos”, jų keliai išsiskyrė. Tačiau draugystė tęsėsi: laiškai, sveikinimai, susitikimai Kalifornijoje, Čikagoje, Klyvlende, koncertinės kelionės Amerikos ir Kanados lietuvių stovyklose. Todėl neuostabu, jog nuolat domėjosi vieni kitų gyvenimais ir kūryba.

1974 m. Brazdžioniai iš Los Andželo išsikėlę gyventi ir ūkininkauti į Vistą, kur užveisė didelį sodą, augino vištas, žąsis, kalakutus, paršelius, net bičių turėjo. Tais pačiais metais Aldonos ir Bernardo Brazdžionių, Elenos ir Juozo Kojelių bei Elenos (Alės Rūtos) bei Edmundo Arbų šeimos bendrai parengė šmaikštų kvietimą Antanui ir Aleksandrai Gustaičiams jų atvykimui svečiuotis pas Brazdžionius Vistoje. Kvietimą piešė architektas E. Arbas, posmus parašė Bern. Brazdžionis:

*Apsilankėm pas Bernardą
Vistos ieškom su žvake.
Žiūrīm – vargšas vienas nardo
Avižų plikam lauکه. <...>*

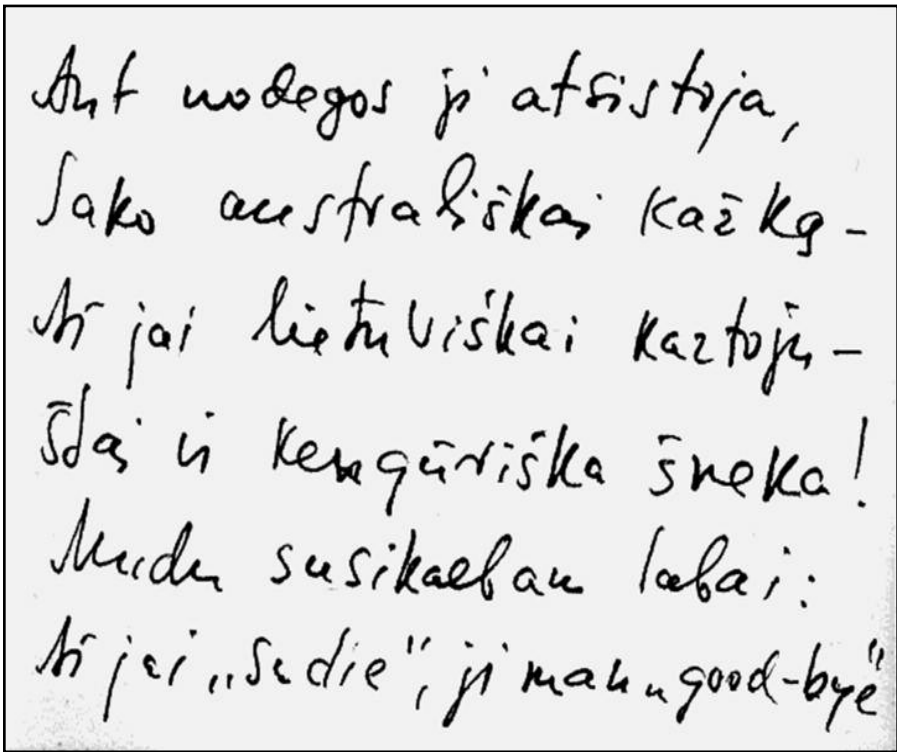
*Šokom vargšui į pagelbą
Santamonikiečiai mes:
Griebėm kirvį, griebėm dalbą
Vertėm akmenis, žemes. <...>*

*Telkėm kaip kuris išmano,
Šaltus srėbdami barščius.
Aleksandrą ir Antaną
Kviečiam Viston į svečius.*

Gustaičiai tais metais atvykti negalėjo, todėl gruodžio mėnesį atsiuntė jau minėtą sveikinimą ir šukas būsimų ožkų priežiūrai. Kitų metų balandžio 26 d. laiške A. Gustaičiui Bern. Brazdžionis rašė: „Sodas užveistas, gaila, kad pro avižas vos medelių viršūnės tekyšo, tačiau avižos, kaip vienmetis augalas, bus tuojau nupjautos, ir sodas iškils (už penkių ar dešimties) visoje savo didybėje. Gi judviem su Aleksandra prieiti prie mūsų namelio prapjausime taką, padėsime cementinių plytelių, kad į ražienas nenusibraižytumėt lakierkų. Tat ruoškitės kelionei be baimės. Nei ožkų, nei žąsų gal dar iki to meto neturėsime, tat ir jūsų miestieškų jausmų nebus kas užgauna. Namelis turi stogą, grindis, langus ir duris, būsite apginti nuo saulės dieną, nuo rasos naktį, nuo vėjų bet kuriuo laiku ir nuo lietaus, jei toks stebuklas ištiktų liepos mėnesyje Kalifornijoje. Tame kaimelyje, be Čibų, yra jau ir daugiau lietuvių, kurių anuomet nebuvo, tat nuobodžiauti neteks. Pro šalį teka upelis, bet jis tuščias sausas, be vandens, yra krūmų, bet ne ant mūsų žemės, yra kurmių, bet po žeme. Tačiau jei norėsite griešną kūną nuplauti, už 10 mylių <...> rasime ežerėlį arba okeaną. Midaus prisunksime iš varnalėšų ir dagių stiebų, bulvių, burokų ir pupelių priaugus savo, tat laiką gražiai galėsime praleisti, prisimindami jaunystę ir jos negrižtančius malonumus beigi tėvynaišką dirvoną.

Kad nepaklystumėt šiame dideliame kaime, netrukus atsiųsiu planą, kuriame bus pažymėti kaimynai lietuviai ir takai į jų (ir į mūsų) sodybas.

O tuo tarpu – su draugiškais linkėjimais nuog savęs ir nuog savosios, abiejų vardu judviem abiem savo pūsletomis rankomis nuo dalgiakočio ir

Bern. Brazdžionis Australijoje 1978 m. Jo autografas kengūrai.

Nukelta į 8 psl.

„...Panele, jūsų balsas atitinka jūsų pavardę...”

VACLOVAS JUODPUSIS

Skaudi žinia pritemdė saulėtą Floridos padangę – naktį iš lapkričio 18 į 19-ąją ten užgeso tik 93-jų metų slenkstį perkopusi nepaprasto žavesio muzikė ir poetė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė, kurios visi žmogiški jausmai nuolat krypo į gimtinę, į Vaitiškį. O lapkričio 30-ąją, kai Vilniuje jau temo, Šv. Kryžiaus bažnyčioje kunigas Ričardas Doveika aukojo šv. Mišias už šią iškilią asmenybę, kuri tuo pat metu Floridoje buvo lydimą į amžinojo poilsio vietą. Deja, ir jos nei vienu sakiniu nepaminiėjo Lietuvos periodinė spauda, o ir kultūrinė, kuriai gal ir reikėtų žvalgytis plačiau, žinant, kad talentingų, kūrybingų mūsų tautiečių esama visame plačiame pasaulyje.

O J. Krištolaitytė-Daugėlienė buvo jautri poetė, 1997 metais Čikagoje išleidusi eilių knygą „Nedainuoti žodžiai“, o 1999 metais Vilniuje – antrąją eilių knygą „Pavakario vėjai“. Jos, kaip profesionalios dainininkės lyrinis sopranas sužibo dar Kaune – mokėsi privačiai, Valstybės teatre, naudingų patarimų sėmėsi iš Jadvygos Vencevičaitės, Vytauto Marijošiaus, Petro Olekos. Išgirdęs jos balsą, Kauno Valstybės teatro chormeisteris Julius Štarka iš nuostabos sušuko: „Panele, jūsų balsas atitinka jūsų pavardę!“

Bet jau artėjo sumaištingi 1940-ieji. J. Krištolaitytės simpatijos vis krypo į Vilniaus operą, kur buvo rengiami didesni vaidmenys. Jau baigiantis Antrajam pasauliniam karui, teko pasirinkti kelią į Vakarus. Ten, kaip ir kitų mūsų tautiečių, jos niekas nelaukė – teko dirbti įvairiausius darbus. Bet muzikavimas lydėjo ją nuolat: koncertavo su Jeronimo Kačinsko solistų grupe, su klarnetininku Aleksandru Ambrozaičiu, teko laimėti tobulintis Zalcburgo Mozarteume.

Nuo 1949-ųjų metų – visas tolimesnis gyvenimas JAV, rengė solinius koncertus Clevelande, Detroite, Kanadoje (Torontas, Hamiltonas). Niekas nebesuskaičiuos jos koncertų su Alfonso Mikulskio Vilniuje suburtu ir JAV veikusiu ansambliu „Čiurlionis“, kuris niekad neiškrypo iš lietuvių tautinio meno puoselėjimo kelio ir buvo didžiulė paguoda mūsų tautiečiams Amerikoje. Tiesa, apie J. Krištolaitytės-Daugėlienės bendradarbiavimą su „Čiurlionio“ ansambliu nemažai rašoma šių ei-

lučių autoriaus parašytoje 2005 metais išleistoje 784 puslapių knygoje „Čiurlionio“ ansamblis 1949–1991 metais. Onos Mikulskienės dienoraštis“. Tai liudija ir daugelis kūrinių, įrašytų į plokšteles.

O kokio plataus atbalsio 1954 metais susilaukė Lietuvos nepriklausomybės minėjimo koncertas Clevelande, kurį dirigavo A. Mikulskis, simfoniniam orkestrui orkestravęs S. Šimkaus kantatą „Atsisveikinimas su tėvyne“ ir „Lietuviais esame mes gimę“, J. Žilevičiaus, J. Karnavičiaus opusus (solistų partijas atliko J. Krištolaitytė, A. Stempuzienė ir A. Brazis)!.. Kai 1957 metais Čikagoje užgimė Lietuvių opera, J. Krištolaitytei-Daugėlienei buvo lemta sudainuoti pagrindinį Džildos vaidmenį. Daug džiaugsmo jos talento gerbėjai patiria klausydami 1970 metais pasirodžiusios plokštelės „Skambėkite, dainos“. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, J. Krištolaitytės-Daugėlienės bendravimas su gimtine pastebimai plėtėsi, juolab kad čia gyvena daug jos talento gerbėjų, giminaičių, krikšto dukra. 2001 metais Stasio Vainiūno namuose buvo surengtas jos autorinis koncertas, kuris papuošė Lietuvos muzikų rėmimo fondo rengiamo muzikos festivalio „Sugrįžimai“ programą. Beje, tada puikiai nuskambėjo kompozitorių A. Bražinsko, V. Bagdono, L. Povilaičio ir V. Mikalausko sukurti romansai pagal jos eiles, kurie „Vagos“ leidyklos buvo išleisti atskiru rinkiniu „Penki lietuvių kompozitorių romansai“. O ryškiausias šio kūrybos vakaro akcentas – sulauktas J. Krištolaitytės-Daugėlienės skambutis iš Floridos, kurį tada girdėjo visi vakaro klausytojai Vilniuje. Dekodama ji dar padainavo liaudies dainą, kuri visus iki ašarų sužavėjo. Tiesa, šių eilučių autoriui į Vilnių ji ne kartą skambino, rašė laiškus, siuntė ir eiles. Apie jos šviesų talentą buvo parengta daug radijo valandėlių iš ciklo „Tautiečių balsai“.

Amžinybėn išėjo krikštolinio balso dainininkė ir poetė. □

Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė

Bernardas Brazdžionis

Atkelta iš 7 psl.

nuo lopetos / spaudžiu judviejų abiejų / miestiškas baltas rankes / ir bučiuoju abudu / pablyškusius, / kaip bulvių daigai, / skruostus <...>”.

Ir išties labai greitai Bern. Brazdžionis pats pagamino ir Gustaičiams į Bostoną išsiuntė „žemėlapi“, pavadintą „VISTOJ GYVENANČIŲ LIETUVIŲ SITUACINIS PLANAS“, kuriame buvo priklijuota įvairiausių linksmų spaudos iškarpų bei paties poeto posmai:

Mūro rūmus įsirengę
Pensininkų jėgomis,
Džiaugiasi šviesia padange...
Apsitvėrę vielomis
Bulvių vagą, morkų lybę
Čia gyvena Brazdžioniai,
Be senų draugų sulįsę,
It pernyščiai apyniai... <...>

„Žemėlapi“ viršuje paties poeto ranka užrašyta: „Motto: kas atsikelia į Vistą, / Visą amžių nesuvysta“.

Dažnai Bernardą Brazdžionį parašyti eiles įkvėpdavo kito autoriaus eilėraštis ar mintis. Tų posmų yra įvairių: rimtų, skaudžių, šmaikščių, kartais net sarkastiškų...

Pagal Vinco Mykolaičio-Putino eilėraštį „Gėlytės“ 1955 m. parašė eilėraštį „Bobutės (Sekimas pagal Putiną)“:

Kiekviena gėlytė
Kolai klesčia, žydi,
Savo gražumėlių
Rodyt nepavydi.

Aš kiekvieną jųjų
Gerbčiau ir mylėčiau,
Kartą nusiskynęs
Prie širdies dėvėčiau. <...>

(V. Mykolaitis-Putinas)

Kiekviena bobutė
Kolai klesčia, žydi,
Savo gražumėlių
Rodyt nepavydi.

Aš kiekvieną jųjų
Griebčiau ir mylėčiau,
Jei akių ir sveiko
Proto neturėčiau. <...>

(Bern. Brazdžionis)

(Tęsinys kitame numeryje)

A. ir A. Gustaičių dovana A. ir Bern. Brazdžioniams